

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕТИНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН FOREIGN EXPERIENCE OF DETINIZATION OF ECONOMIC RELATIONS

Статтю присвячено розкриттю досвіду регулювання тіньової економіки та дослідженню інструментів такого регулюючого впливу. Обґрунтовано важливість поглиблення дослідження світового досвіду формування механізму легалізації тіньового сектору, зважаючи на три його базові елементи: неформальна, прихована і нелегальна (кримінальна) економіки. Акцентовано, що для кожного з цих елементів регуляторні заходи різняться, оскільки різняться цілі самої детінізації. Запропоновано заходи детінізації економіки поділяти за такими напрямками: законодавчий, податковий, антикорупційний, організаційно-адміністративний. Аргументовано, що диференціації заходів регулювання тіньової економічної діяльності полягає у протидії нелегальної діяльності, а також стимулюванні створення сприятливого інституційного середовища для ведення легального бізнесу.

Ключові слова: тіньова економіка, детінізація, легалізація, регуляторна політика, регулювання детінізації економіки, заходи регулювання.

Стаття посвячена раскрытию опыта регулирования теневой экономики и исследованию инструментов такого регулирующего воздействия. Обоснована важность углубления исследования мирового опыта формирования механизма легализации теневого сектора, учитывая три его базовые элементы: неформальная, скрытая и нелегальная (уголовное) экономики. Акцентировано, что для каждого из этих элементов регуляторные меры различаются, поскольку различаются цели самой детенизации.

Предложены меры детенизации экономики разделять по следующим направлениям: законодательный, налоговый, антикоррупционный, организационно-административный. Аргументировано, что дифференциации мер регулирования теневой экономической деятельности заключается в противодействии нелегальной деятельности, а также стимулировании создания благоприятной институциональной среды для ведения легального бизнеса.

Ключевые слова: теневая экономика, детенизация, легализация, регуляторная политика, регулирование детенизации экономики, меры регулирования.

The article is devoted to the disclosure of the experience of regulating the shadow economy and the study of the tools of such regulatory influence. The importance of deepening the study of world experience in the formation of the mechanism of legalization of the shadow sector, given its three basic elements: informal, covert and illegal (criminal) economy. It is emphasized that for each of these elements the regulatory measures are different, because the goals of de-shadowing differ. It is proposed to divide the measures of de-shadowing of the economy in the following areas: legislative, tax, anti-corruption, organizational and administrative. It is argued that the differentiation of measures to regulate the shadow economic activity is to combat illegal activities, as well as to stimulate the creation of a favorable institutional environment for legal business.

Key words: shadow economy, de-shadowing, legalization, regulatory policy, regulation of de-shadowing of the economy, regulatory measures.

УДК 339.9:343.37

Бірюков І.В.

здобувач

Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій

Постановка проблеми. Проблема функціонування тіньової економіки знаходиться в полі зору науковців тривалий час. Власне, це пов'язано з тим, що у жодній з країн тіньовий сектор відсутній повністю. Здебільшого мова йде про масштаби поширення тіньової економіки в країні, які б суттєво завдавали шкоди розвитку ринкових механізмів, національним інтересам та в цілому національній безпеці. Світовий досвід доводить важливість розробки регуляторної політики протидії поширенню тіньової економічної діяльності. Разом з тим, останніми роками під впливом глобалізації, з'являються нові форми тінізації економічних відносин, а проблеми розвитку тіньової економіки перетворюються з локальних на глобальні, в яких можуть бути задіяні багато учасників з різних країн світу.

Для формування регуляторної політики запобігання активізації тіньових операцій вагомим аспектом є чітке розуміння та розмежування відповідних інструментів, які вживаються країнами на локальному рівні до різних типів тіньової діяльності. У цьому контексті актуальною постає проблема поглиблення дослідження світового досвіду

формування механізму легалізації тіньового сектору, зважаючи на три його базові елементи: неформальна, прихована і нелегальна (кримінальна) економіки. Для кожного з цих елементів регуляторні заходи різняться, оскільки різняться цілі самої детінізації.

Так, для детінізації неформальної і прихованої частин тіньової економіки, за умови відсутності ознак нелегальних операцій, заходи детінізації мають бути орієнтовані на створення сприятливого інституційного середовища ведення бізнесу, усунення перешкод, адміністративного та податкового тиску на суб'єктів господарювання з метою спрямування їх доходів у зростання легальної економіки. Проте, у випадку детінізацію кримінальної економіки, регуляторними заходами мають стати адміністративні та карні, що орієнтовані на протидію, боротьбу та повне викорінення цього явища з економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика функціонування основних елементів тіньової економіки досить поширена у наукових дослідженнях, що підтверджує актуальність та важливість дослідження даних питань. Роботи

більшості дослідників присвячені теоретичним, методичним питанням ідентифікації тіньової економіки, здійснення типізації тіньових секторів, структурування тіньових операцій, розробці окремих практичних рекомендацій з запровадження заходів детінізації економік. У цих аспектах корисними з наукової точки зору є праці зарубіжних та українських авторів З. Варналія, П. Гутман, Е. Лібанова, І. Мазур, Б. Торглера, К. Торосяна, Е. Файг, Ф. Шнайдера та багатьох ін. Незважаючи на значний науковий доробок у цьому напрямі, потребує подальших досліджень світовий досвід застосування заходів регуляторної політики, його узагальнення та задля досягнення ефективності регулювання диференціація застосування відповідних заходів за типами тіньових видів діяльності для розвитку легальної економіки.

Постановка завдання. Метою дослідження є поглиблення теоретичних та практичних аспектів розуміння прихованого підприємництва з позицій диференціації заходів детінізації економіки.

Виклад основних матеріалів дослідження. Загалом тіньова економіка розглядається як «складне соціально-економічне явище, яке представлено сукупністю неконтрольованих і нерегульованих як протиправних, так і законних, але аморальних, економічних відносин між суб'єктами економічної діяльності щодо отримання надприбутку за рахунок приховування доходів і ухилення від сплати податків» [1, с. 430]. На думку більшості дослідників вона містить три головні елементи: неформальна, прихована, кримінальна [2, с. 15]. Тому, коли йдеться про детінізацію економічних відносин, насамперед, варто чітко усвідомити, що головним у детінізація економіки є створення відповідного інституційного середовища, в якому гарантовані права власності, чітко визначена відповідальність, а отже тіньова економіка ставала б неефективною з економічної точки зору.

Разом з тим, враховуючи наявність типів тіньової економіки мають різнитися й заходи щодо детінізації.

Перший елемент тіньової економіки формує неформальна економіка, яка більшою мірою пов'язана з неформальною зайнятістю населення. У цьому сенсі варто відмітити, що проблема неформальної діяльності існує у всіх країнах. Так, К. Харт відмічає у своїх дослідженнях, що відмінність між формальними та неформальними можливостями отримання доходу базується на різниці між умовами зайнятості, тобто за плату чи самозайнятість [3, с. 68]. Однак, з позицій розкриття заходів регуляторної політики запобігання прихованого підприємництва неформальна діяльність є небажаним явищем для розвитку економіки. Але як засвідчує світовий досвід боротьби з неформальною діяльністю за рахунок репресивних заходів створює зворотній ефект, тобто не дає бажаних результатів. Для забезпечення регуляторного

впливу на зменшення обсягів неформальної економіки мають застосовуватися заходи стимулювання її легалізації, але у випадку відсутності в цій сфері ознак кримінальних операцій. Найбільшого поширення неформальна діяльність набуває у сільськогосподарському виробництві або виконання роботи на умовах самозайнятості.

В економічно розвинених країнах регулювання неформальної діяльності включає значний перелік важелів, які впливають на формування доходів. Показовим у цьому плані є регулювання діяльності дрібних фермерських господарств, стимулювання розвитку їх діяльності в офіційному секторі за рахунок запровадження низки преференцій. Таким чином, доцільно стверджувати, що легалізація неформальної діяльності стає більш економічно доцільною за рахунок розширення можливостей її здійснення в легальному секторі.

В цілому заходи державної підтримки розвитку фермерства відповідно до нормативів Світової організації торгівлі (СОТ) поділені на три варіанти застосування.

«Жовтий кошик» підтримки передбачає надання прямих дотації та субсидій для стимулювання виробництва, компенсацію частини витрат на мінеральні добрива, засоби захисту рослин та ін. [4, с. 27] Зокрема, у розвинених країнах субсидування розвитку легального фермерства сягають 40-45% вартості їх продукції у країнах ЄС та майже 70% у Японії та Фінляндії [4, с. 27].

«Зелений кошик» більшою мірою орієнтований на сприяння розвитку фермерства. Заходи цього варіанту підтримки спрямовуються на компенсаційні виплати щодо втрат від стихійного лиха, розвиток збутової мережі, інформаційної, транспортної інфраструктури сільських територій, виплати на наукові дослідження та розробки, екологічні заходи тощо [4, с. 27].

Заходи «блакитного кошику» охоплюють програми, орієнтовані на скорочення виробництва та обмеження розмірів сільськогосподарських угідь, поголів'я, а тому містять компенсаторні механізми, як то: податкові пільги, пільгові та безвідсоткові кредити, списання та реструктуризація боргових зобов'язань тощо [4, с. 27].

Таким чином, узагальнення прямих та непрямих заходів легалізації у секторі неформальної економічної діяльності дає змогу виділити дві основні групи: підтримка розвитку та компенсація втрат. Заходи обох груп є стимулюючими, орієнтовані на створення додаткових переваг легальної діяльності порівняно з неформальною, передбачають запровадження стимулювання офіційної діяльності, пряме субсидування, пільгове оподаткування, пільгове кредитування, цінове втручання у ринок шляхом підтримки внутрішніх цін національних товаровиробників, встановлення квот, тарифів і податків на експорт та імпорт продукції,

виділення ресурсів для модернізації, субсидії на транспортування, спрощення дозвільних процедур тощо. Тобто запровадження таких заходів дає змогу посилити мотивацію переведення доходів з неформальної сфери у формальну завдяки отриманню додаткових переваг та захисту власних інтересів підприємця.

Так, найбільше прямих платежів на підтримку сільського господарства здійснюється в Норвегії, Австралії, США та країнах ЄС. Приріст сільськогосподарського виробництва у США на 50% забезпечується державним фінансуванням секторів науки, які пов'язані з виробництвом сільськогосподарської продукції. Найбільше ресурсів на детінізацію діяльності сільського населення та забезпечення його зайнятості і отримання офіційних доходів з 2009 року отримували Франція, Німеччина, Іспанія, Італія та Великобританія. З 2013 року додатково з бюджету ЄС почали виділятися кошти на підтримку фермерства і розвиток сільських територій. А для фермерів, які запроваджують нові високо екологічні технології виробництва продукції передбачаються додаткові субсидії [4, с. 27–28].

У будь-якому разі, заходи детінізації мають бути зорієнтовані на створення такого інституційного середовища, коли суб'єкти господарювання сприйматимуть підприємництво як «гру за чесними правилами», що передбачає сприятливе середовище для легальної діяльності та невідворотність покарання за протиправну економічну діяльність.

З позицій узагальнення досвіду регулюючого впливу на детінізацію прихованого сектору та нелегальної діяльності, заходи впливу також суттєво різняться. Це пов'язано з тим, що сектор економіки на відміну від неформального та прихованого суттєво впливає на розвиток будь-якої країни. Саме тому заходи, орієнтовані на таку частину тіньової економіки як нелегальна (кримінальна) є заходами обмеження чи боротьби, що передбачають своєчасне виявлення, протидію, подолання наслідків. Важливість даної проблеми посилюється також тим, що ще з 2002 року в країнах ЄС у значній частині населення (понад 70%) викликає занепокоєння міжнародний тероризм та розвиток організованої злочинності [5].

Саме з зв'язку з вирішенням проблеми легалізації міжнародної економічної діяльності, було створено декілька організацій, метою діяльності у світовому масштабі яких є протидія та боротьба з розповсюдженням тіньової економіки та легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом:

1. Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (The Financial Action Task Force (FATF)).

2. Карибська спеціальна комісія з фінансової діяльності (Caribbean Financial Action Task Force (CFATF)).

3. Спеціальний Комітет експертів Ради Європи з питань взаємної оцінки заходів боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму (Council of Europe Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism (MONEYVAL)).

4. Євразійська група з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму (EAG) Eurasian Group (EAG).

FATF є головною міжнародною організацією в сфері боротьби з тіньовими потоками капіталів з 1989 року та налічує 34 учасників, зокрема США, Німеччина, Франція, Великобританія, Китай, Японія, Канада, Швеція та інші країни світу.

Серед основних завдань FATF визначальне місце посідає боротьба з відмиванням грошей завдяки запровадженню міжнародних стандартів запобігання, виявлення і притягнення до відповідальності за виявленні факти легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом. Виконання цього завдання ще у 1990 році спеціалістами FATF розроблено 40 рекомендацій, які постійно адаптуються до нових умов щодо заходів боротьби з легалізацією брудних грошей [5].

Проте слід зважати, що боротьба з поширенням тіньової економіки на міжнародному рівні мало-ефективна поза участі відповідної країни. Тому

базуючись на міжнародних стандартах FATF кожна країна розробляє власні системи боротьби з тіньовою економікою на національному рівні, створює відповідні структури для моніторингу фінансових операцій.

Відповідно до досвіду США, дієвим регулюючим ефектом є запровадження низки обмежувальних заходів в рамках законодавчих ініціатив. Так на протидію злочинній діяльності спрямовані низка законів, якими відмивання грошей визнається державним злочином, а за здійснення фінансових операцій з відмивання незаконно одержаних доходів передбачено штрафу в розмірі 50 тис. дол. США або ув'язнення на строк до 20 років («Про всебічний контроль злочинності» (1984 р.), «Про контроль за відмиванням грошей» (1986 р.), «Про боротьбу з вживанням наркотиків» (1988 р.), «Про боротьбу з відмиванням грошей» (1992 р.), «Про попередження відмивання грошей» (1994 р.)) [6, с. 21].

Заходи щодо запобігання використанню відмивання грошей у національній фінансовій системі передбачені в Великобританії. Зокрема до таких регулюючих заходів віднесені: оголошення кримінальним злочином операцій з відмивання грошей; запровадження з 1990 року Керівних розпоряджень щодо боротьби з відмиванням грошей для банків, будівельних, страхових і інвестиційних компаній; створення центру одержання і поширення інформації від фінансових установ і інших джерел про підозрілі операції з відмивання грошей; встановлення регулюючого режиму боротьби з відми-

ванням грошей для кредитно-фінансових установ у рамках комплексу заходів, спрямованих на виконання Директиви Ради Європи.

Аналогічний досвід моніторингу фінансових операцій формування системи і механізмів фінансового контролю за доходами протиправного походження існують практично у всіх країнах. Зокрема в Італії урядовим декретом введена заборона на розрахунки готівкою на великі суми; у Німеччині введено обов'язкове декларування розрахунків з нерезидентами, а також обов'язкове повідомлення про підозрілі операції до органів фінансового моніторингу банками та фінансовими установами, адвокатами, аудиторами; зобов'язання про повідомлення уповноважених державних органів про великі фінансові операції передбачено законодавством Японії [7].

Аналогічні обов'язкові дії існують в Австралії відповідно до режиму обов'язкового надання уповноваженому органу звітів про великі і підозрілі операції з готівкою. Корисним є те, що всі активи, конфісковані згідно з Законом «Про боротьбу з доходами, отриманими від злочинної діяльності» і відповідно до положень Митного закону, що стосуються отримання доходів від обігу наркотиків, перераховуються на рахунок Цільового фонду конфіскованих активів з подальшим їх спрямуванням на загальнодержавні проекти розвитку [6].

Таким чином, аналіз досвіду країн доводить, що національні системи організаційно-правових заходів протидії тіншовій економіці різняться своєю специфікою, проте практика їх використання частково запроваджується в національних реаліях. Зокрема в Україні функціонує Державна служба фінансового моніторингу України, створена відповідно до 29-ї Рекомендації FATF та Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму [ст. 12], яка ратифікована Україною 17.11.2010 р. [8].

Отже, регулювання операцій, пов'язаних з функціонуванням кримінальної (нелегальної) складової тіншової економіки орієнтовані на зупинення, боротьбу та протидію легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. А відповідно заходи такої діяльності передбачають, виявлення шляхом моніторингу та контролю за фінансовими операціями, встановлення обмежень на здійснення окремих видів діяльності.

Варто відзначити, що найбільшу складність для регулювання складає діяльність, пов'язана з функціонуванням прихованої частини тіншової економіки. Справа в тім, що у цьому разі здебільшого в основі появи лежить свідоме бажання підприємця мінімізувати сплату податків, максимізувати власний прибуток та отримати додаткові переваги для ведення бізнесу. У таких умовах, заходи регулювання прихованого підприємництва

мають залежати від особливостей самої економічної діяльності підприємця. Наприклад, можуть одночасно вміщувати як заходи стимулювання з метою недопущення приховування результатів діяльності, але й запобігання у випадку систематичного порушення законодавства.

Конкретизація найбільш поширених заходів детінізації економіки, в межах зазначених груп, наведені в табл. 1.

У світовій практиці детінізації підприємництва все активніше застосовують інструмент податкової амністії. За останні два десятиліття її здійснювали США, Німеччина, Австрія, Франція, Італія, Іспанія, Аргентина, Бельгія, Ірландія, Індія, Пакистан, Південноафриканська республіка, Філіппіни, Грузія, Казахстан та ін. Суть даного методу полягає в запровадженні на державному рівні дозволу громадянам до певної дати добровільно задекларувати приховані від оподаткування доходи, з яких сплачується податок за заниженою ставкою [10]. У цьому разі вони звільняються від кримінальної відповідальності.

В національній економіці також є спроби запровадити податкову амністію. Проект відповідного документу проходить належні процедури у Верховній Раді. Відповідно до законопроекту, податкову амністію в Україні планують проводити протягом 9 місяців. Основна ставка складе 5%.

При аналізі світового досвіду детінізації економіки окремо слід виділити антикорупційний напрям в державній політиці. За даними «Transparency International», що стосується корупційної складової тіншової економіки, надзвичайно серйозними «неефективність, непрозорість бюрократичних процедур, корумпованість кадрів державної служби, непрозорість прийняття рішень у державних управлінських структурах, високий рівень організованої злочинності, шахрайство й відмивання грошей, політична корупція у фінансуванні виборчих компаній, слабкість гарантій права приватної власності, корупція в законодавчій владі й недовіра до антикорупційної політики держави» [11].

Систематизація зарубіжного досвіду з формування сукупності заходів детінізації економіки дає змогу виокремити декілька напрямів запобігання поширенню тіншових економічних відносин:

1. *Законодавчий* (передбачає удосконалення законодавства, посилення відповідальності за його недотримання приведення законодавчої бази у відповідність до міжнародних стандартів).

2. *Податковий* (забезпечення сприятливих умов для ведення бізнесу за рахунок зменшення адміністративного та податкового тиску на бізнес, спрощення процедури сплати податків).

3. *Антикорупційний* (запровадження заходів щодо зниження рівня корупції в державних, податкових, судових та правоохоронних органах).

4. *Організаційно-адміністративний* (максимальне обмеження готівкових розрахунків та

Основні заходи детінізації економіки

Назва заходу	Країна застосування
Зниження податкового навантаження на бізнес	Сінгапур, Нова Зеландія, Великобританія, США, Швейцарія, Канада, Нідерланди, Франція, Бельгія, Словаччина, Естонія, Іспанія, Південна Корея, Литва, Грузія, Кіпр, Гонконг (Китай), Казахстан
Надання інвестиційного податкового кредиту	Сінгапур, Данія, Фінляндія, Нова Зеландія, Швеція, Велика Британія, США, Швейцарія, Канада, Нідерланди, Німеччина, Франція, Австрія, Словаччина, Іспанія, Естонія, Польща, Південна Корея, Литва, Грузія, Кіпр, Японія, Гонконг (Китай), Україна
Створення сприятливих умов для реєстрації підприємств	Сінгапур, Данія, Фінляндія, Нова Зеландія, Велика Британія, США, Норвегія, Канада, Італія, Франція, Бельгія, Словаччина, Естонія, Польща, Південна Корея, Литва, Грузія, Кіпр, Гонконг (Китай), Казахстан, Україна
Захист інвесторів (в т.ч. законодавство згідно з міжнародними стандартами)	Сінгапур, Данія, Нова Зеландія, Швеція, Велика Британія, США, Норвегія, Канада, Італія, Бельгія, Словаччина, Польща, Південна Корея, Грузія, Кіпр, Японія, Гонконг (Китай), Казахстан
Стимулювання дотримання трудового законодавства	Сінгапур, Данія, Фінляндія, Швеція, Велика Британія, США, Нідерланди, Німеччина, Італія, Франція, Бельгія, Австрія, Іспанія, Чехія, Японія, Гонконг (Китай)
Заохочення реєстрації робітників, гнучкість в наймі та оплаті праці робітників	Сінгапур, Данія, Фінляндія, Швеція, Велика Британія, США, Нідерланди, Німеччина, Італія, Франція, Бельгія, Словаччина, Іспанія, Естонія, Польща, Угорщина, Литва, Чехія, Гонконг (Китай)
Посилення покарання за неформальну зайнятість	Сінгапур, Данія, США, Німеччина, Бельгія, Австрія, Словаччина, Іспанія, Гонконг (Китай)
Підвищення вимог до ведення бізнесу, збільшення кількості перевірок	Сінгапур, Данія, Фінляндія, Швеція, Велика Британія, США, Нідерланди, Німеччина, Італія, Франція, Бельгія, Австрія, Іспанія, Литва, Гонконг (Китай), Казахстан
Створення спеціального антикорупційного органу та відповідного законодавства	Сінгапур, Велика Британія, США, Норвегія, Канада, Нідерланди, Німеччина, Франція, Бельгія, Іспанія, Південна Корея, Угорщина, Литва, Японія, Гонконг (Китай)
Податкова амністія	США, Німеччина, Італія, Франція, Бельгія, Австрія, Іспанія, Грузія, Казахстан
Посилення інформування населення про заходи з детінізації економіки	Сінгапур, Данія, Швеція, Велика Британія, США, Італія, Франція, Бельгія, Естонія, Литва, Гонконг (Китай)

Джерело: складено за [9]

масове використання електронних платежів у сферах роздрібної торгівлі, громадського харчування і послуг за допомогою кредитних карток, нарахування заробітної плати безпосередньо на рахунок працюючого).

Серед заходів, які застосовуються в країні з відносно низьким рівнем тінізації економіки поширення набувають протидія збільшенню обсягів тіньової економіки, втрати механізмів керованості економічними процесами,

поширенню корупції та формуванню тіньового політичного ринку. Крім того, останніми роками значна увага приділяється питанням боротьби з організованою злочинністю, тероризмом та запобігання відмиванню фінансових ресурсів, одержаних в незаконний спосіб.

Висновки з проведеного дослідження. Дослідження іноземного досвіду щодо застосування заходів детінізації економіки засвідчує доцільність розробки відповідної регуляторної політики українським урядом з диференціацією заходів залежно від типу самої тіньової економіки. Запропоновані у дослідженні групи заходів дають змогу розподілити регулюючий вплив з найбіль-

шою корисністю для розвитку національної економіки. Загальна логіка такої диференціації заходів регулювання тіньової економічної діяльності полягає у протидії нелегальної діяльності, а також стимулюванні створення сприятливого інституційного середовища для ведення легального бізнесу. Це дасть змогу посилити мотивацію підприємця до легальної діяльності за рахунок створення дієвих стимулів та переваг від неї порівняно з прихованою та неформальною діяльністю. Виходячи узагальнення міжнародного досвіду варто акцентувати на основних цілях удосконалення регуляторної політики в Україні: зниження податкового та адміністративного тягаря для бізнесу; спрощення та удосконалення процесу адміністрування податків; превентивне запобігання тіньовій діяльності; запровадження невідворотності покарання за фінансові операції щодо активів, отриманих у протизаконний спосіб, легалізація раніше прихованих коштів за рахунок використання інституту податкової амністії.

Реалізація зазначених заходів дасть змогу акумулювати необхідні ресурси в національній економіці для забезпечення її розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації: монографія / за ред. З. С. Варналія. К.: НІСД, 2006. 576 с.

2. Мазур І., Шишак А. Соціально-економічна природа тіньової економіки та причини її розвитку в підприємстві. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. ЕКОНОМІКА. 2017. № 1(190). С. 13–20.

3. Hart K. Informal urban income opportunities and urban employment in Ghana. *Journal of Modern African Studies*. 1973. Vol. 11. No. 1. P. 68.

4. Решитько Т.В., Міщенко М.І. Зарубіжний досвід щодо детінізації діяльності населення у сфері сільськогосподарського виробництва. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2018. Вип. 33. С. 25–32.

5. International Standards on Combating Money Laundering and The Financing of Terrorism & Proliferation : The FATF Recommendations. URL: <http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html> (дата звернення: 15.01.2018).

6. Кваша Т.К., Бердичевська Н.М. Світовий досвід організаційно-правових методів боротьби з тіньовою економікою. Науково-технічна інформація. 2003. № 2. С. 20–23.

7. Онищенко С. В., Лалінький І. Е. Міжнародний досвід боротьби з тінізацією економіки в умовах глобалізації. Ефективна економіка. 2013. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2074> (дата звернення: 12.01.2018).

8. Державна служба фінансового моніторингу України <https://fiu.gov.ua/pages/pro-sluzhbu/zagalni-vidomosti/pro-derzhfinmonitoring.html> (дата звернення: 15.01.2018).

9. World Bank. DOINGBUSINESS. URL: <https://www.doingbusiness.org> (дата звернення: 15.01.2018).

10. Огляд світового досвіду впровадження нульового декларування та / або податкової амністії. Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. 17 с. URL: <http://radaprogram.org/infocenter/oglyad-svitovogo-dosvidu-vprovadzhennya-nulovogo-deklaruvannya-ta-abo-podatkovoyi> (дата звернення: 15.01.2018).

11. Савич І. В. Сучасний стан тінізації бюджетних відносин в Україні Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. № 9. С. 142–146.

REFERENCES:

1. Tinova ekonomika: sutnist, osoblyvosti ta shliakhy lehalizatsii: monohrafiia (2006) [Shadow economy:

essence, features and ways of legalization] / za red. Z. S. Varnaliia. Kyiv: NISD, 576 p.

2. Mazur I., Shyshak A. (2017). Sotsialno-ekonomichna pryroda tinovoi ekonomiky ta prychny yii rozvytku v pidpriemnytstvi [Socio-economic nature of the shadow economy and the reasons for its development in entrepreneurship]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. EKONOMIKA*. No. 1(190). Pp. 13–20.

3. Hart K. (1973). Informal urban income opportunities and urban employment in Ghana. *Journal of Modern African Studies*. Vol. 11. No. 1. P. 68.

4. Reshytko T.V., Mishchenko M.I. (2018). Zarubizhnyi dosvid shchodo detinizatsii diialnosti naselennia u sferi silskohospodarskoho vyrobnytstva [Foreign experience in de-shadowing the activities of the population in the field of agricultural production]. *Naukovi pratsi Kirovohrads'koho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*. Vol. 33. Pp. 25–32.

5. International Standards on Combating Money Laundering and The Financing of Terrorism & Proliferation : The FATF Recommendations URL: <http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html> (date: 15.01.2018).

6. Kvasha T.K., Berdychevska N.M. (2003). Svitovyi dosvid orhanizatsiino-pravovykh metodiv borotby z tinovoiu ekonomikoiu [World experience of organizational and legal methods of combating the shadow economy]. *Naukovo-tekhnichna informatsiia*. No 2. S. 20–23.

7. Onyshchenko, S. V., Lapinskyi I. E. (2013). Miznarodnyi dosvid borotby z tinizatsiieiu ekonomiky v umovakh hlobalizatsii [International experience in combating the shadow economy in the context of globalization]. *Efektynna ekonomika*. No. 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2074> (date: 12.01.2018).

8. Derzhavna sluzhba finansovoho monitorynhu Ukrainy [The State Financial Monitoring Service of Ukraine]. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/pro-sluzhbu/zagalni-vidomosti/pro-derzhfinmonitoring.html> (date: 15.01.2018).

9. World Bank. DOINGBUSINESS. URL: <https://www.doingbusiness.org> (date: 15.01.2018).

10. Ohliad svitovoho dosvidu vprovadzhenia nulovoho deklaruvannia ta / abo podatkovoi amnistii [Review of the world experience of implementing zero declaration and / or tax amnesty]. *Informatsiina dovidka, pidhotovlena Yevropeiskym informatsiino-doslidnytskym tsentrom na zapyt narodnoho deputata Ukrainy*, 17 p. URL: <http://radaprogram.org/infocenter/oglyad-svitovogo-dosvidu-vprovadzheniya-nulovogo-deklaruvannya-ta-abo-podatkovoyi> (date: 15.01.2018).

11. Savych I. V. (2014). Suchasnyi stan tinizatsii biudzhetykh vidnosyn v Ukraini [The current state of shadowing of budget relations in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*. No. 9. Pp. 142–146.

FOREIGN EXPERIENCE OF DETINIZATION OF ECONOMIC RELATIONS

The article is devoted to the disclosure of the experience of regulating the shadow economy and the study of the tools of such regulatory influence. It is determined that a clear understanding and delineation of the relevant tools used by countries at the local level to different types of shadow activities is an important aspect for the formation of regulatory policy to prevent the intensification of shadow operations.

The purpose of the study is to deepen the theoretical and practical aspects of understanding hidden entrepreneurship from the standpoint of differentiation of measures to de-shadow the economy.

The importance of deepening the study of world experience in the formation of the mechanism of legalization of the shadow sector, given its three basic elements: informal, covert and illegal (criminal) economy. It is emphasized that for each of these elements the regulatory measures are different, because the goals of de-shadowing differ. It is determined that in the sector of informal economic activity the regulatory influence should be stimulating, and measures should focus on creating additional advantages of legal activity compared to informal to increase the motivation to transfer income from informal to legal by obtaining additional benefits and protecting the entrepreneur's own interests. From the standpoint of generalizing the experience of regulatory influence on the de-shadowing of the hidden sector and illegal activities, the measures of influence also differ significantly. This is due to the fact that the sector of the economy, in contrast to the informal and hidden, significantly affects the development of any country. That is why measures aimed at such a part of the shadow economy as illegal (criminal) are measures to limit or combat, involving the timely detection, counteraction, overcoming the consequences. The directions of preventing the spread of shadow economic relations due to the formation of a set of measures to de-shadow the economy are proposed to divide: legislative, tax, anti-corruption, organizational and administrative. It is argued that the general logic of differentiation of measures to regulate shadow economic activity is to counteract illegal activities, as well as to stimulate the creation of a favorable institutional environment for conducting legal business. This will increase the motivation of the entrepreneur to legal activity by creating effective incentives and benefits from it compared to covert and informal activities.